ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟΥ – Δ΄ ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ

ΣΑΒΒΑΤΟ 21 ΙΟΥΝΙΟΥ 2014

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

Α. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Α1. Διότι δεν θεωρούν όλοι ότι οι νέοι πρέπει να μαθαίνουν τα ίδια μαθήματα ούτε ως προς την αρετή ούτε ως προς τον καλύτερο τρόπο ζωής, ούτε είναι φανερό αν πρέπει η παιδεία να έχει στόχο της την άσκηση και καλλιέργεια του νου ή τη διαμόρφωση ηθικού χαρακτήρα˙ αν ξεκινήσουμε από την εκπαίδευση που παρέχεται σήμερα, η έρευνά μας θα βρεθεί αντιμέτωπη με μεγάλη σύγχυση και δεν είναι καθόλου φανερό ποια πρέπει να επιδιώκουμε/ να προσφέρει η παιδεία αυτά που είναι χρήσιμα για τη ζωή ή αυτά που οδηγούν στην αρετή ή αυτά που απλώς προάγουν τη γνώση (γιατί όλες αυτές οι απόψεις έχουν βρει κάποιους υποστηρικτές)· δεν υπάρχει καμία απολύτως συμφωνία σχετικά μ' αυτά που αναφέρονται στην αρετή/ για τις σπουδές που οδηγούν στην αρετή (γιατί δεν έχουν όλοι την ίδια ιδέα για την αρετή που τιμούν, επομένως, είναι φυσικό να υποστηρίζουν διαφορετικές γνώμες και ως προς την άσκησή της). Είναι βεβαίως / λοιπόν φανερό ότι τα παιδιά πρέπει από τα χρήσιμα να διδάσκονται τα αναγκαία/ αυτά που είναι πρώτης πρακτικής ανάγκης.

Β1.

Η παιδεία που προτείνει ο Αριστοτέλης συμβάλλει στη σφυρηλάτηση της προσωπικότητας του πολίτη και του πολιτικού και στη διαμόρφωση ηθικού χαρακτήρα, καθώς εστιάζει:

α) στο πρέπον,

β) στο δυνατό που αφορά το ανθρωπίνως εφικτό,

γ) στη μεσότητα.

Έτσι συντελεί στην επίλυση πολιτικών και κοινωνικών προβλημάτων και στην ποιοτική αναβάθμιση του ιδιωτικού και του δημόσιου βίου.

Ακολουθώντας, λοιπόν, τη μέση οδό μεταξύ θεωρητικού βίου και της καθημερινής πράξης λέει ότι δεν πρέπει να παραμελούν οι νέοι το χρήσιμο για τη ζωή. Απ' αυτά τα χρήσιμα καλό θα ήταν να διδάσκονται τα παιδιά τα πλέον αναγκαία, αυτά δηλαδή που είναι πρώτης πρακτικής ανάγκης. Αλλά και απ' αυτά όχι όλα, αλλά μόνο όσα ταιριάζουν σε ελεύθερους ανθρώπους (γιατί υπάρχουν και άλλα που σχετίζονται με ασχολίες που ταιριάζουν σε ανελεύθερους ανθρώπους). Επίσης δεν πρέπει να διδάσκονται στο νέο πράγματα που θα το κάνουν «βάναυσον», δηλαδή ευτελή, αγροίκο, τιποτένιο. Αυτές οι ευτελείς ενασχολήσεις και γνώσεις αδρανοποιούν το σώμα και το νου των ελεύθερων ανθρώπων, προσβάλλουν την πνευματική και

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ

σωματική ακεραιότητά τους και τους εμποδίζουν να κατακτήσουν την αρετή, αφού παρακωλύουν την πραγμάτωση ενάρετων πράξεων.

Απορρίπτει τη μονοδιάστατη γνώση που είναι επαγγελματικά προσανατολισμένη (εξειδίκευση). Αρχικά μάλιστα η λέξη «βάναυσος» αναφερόταν στην τάξη των εργατών, που ασκούσαν μία ταπεινή, μηχανική τέχνη και διέθεταν τη γνώση και την κατασκευαστική τους ικανότητα στην υπηρεσία άλλων με αμοιβή. Αυτόν τον αλλοτριωτικό χαρακτήρα της μισθωτής εργασίας ο Αριστοτέλης και άλλοι τον θεωρούσαν στοιχείο δουλικότητας, καθώς συντελούσε στη χρησιμοθηρική αντίληψη και στην εμπορευματοποίηση της επαγγελματικής γνώσης και στην υποταγή στη βούληση των άλλων, κάτι που δεν ταίριαζε σε ελεύθερο πολίτη. [βάναυσος < βαῦνος < αὖω: < χειρώνακτας, σιδηρουργός που έμενε μόνιμα στην πόλη. Μεταφορική χρήση: ταπεινός, χυδαίος, ευτελής, ανελεύθερος]. Περιφρονείται, λοιπόν, η χειρωνακτική εργασία και θεωρείται δουλοπρεπής. Οι «βάναυσες» τέχνες θεωρούνταν και «ἀνελεύθερες» επειδή ασκούνταν και από δούλους. Άρα κρίνονταν ασυμβίβαστες με την κοινωνική υπόσταση και το ήθος ενός πραγματικά ελεύθερου ανθρώπου. Και ο Πλάτων στους «Νόμους» αναφέρει ότι κανένας πολίτης δεν πρέπει να ασκεί μηχανικό/ τεχνικό επάγγελμα. Ό,τι σχετίζεται με τη χειρωνακτική εργασία προκαλεί ντροπή και παραμορφώνει την ψυχή και το σώμα. Τα «βάναυσα» έργα στερούν την εσωτερική ελευθερία και οδηγούν τους ανθρώπους στην ευτέλεια. Για τον Αριστοτέλη η αρετή αποτελεί την προϋπόθεση του «αἱρετώτερου» (= προτιμότερον) βίου.

Έτσι οι νέοι οφείλουν να φροντίζουν και για τη σωματική τους ρώμη και ευεξία και για την όξυνση του νου τους αλλά και για τον ηθικό τους εξευγενισμό. Η μόρφωση θα τους προστατεύει απ' τον εξανδραποδισμό και την ευτέλεια. Στόχος της παιδείας είναι η διαμόρφωση ελεύθερων, ευγενών, ενάρετων, σύμμετρα και ολόπλευρα καλλιεργημέ-νων ανθρώπων. Αυτού του είδους η παιδεία δεν συνάδει με τη μονομέρεια και την εξειδίκευση, την οποία ο Αριστοτέλης κατακρίνει και τη θεωρεί βέβηλη για τη διαμόρφωση του ανθρώπου, αλλά αντιθέτως επιτυγχάνει τη σύζευξη του χρήσιμου με το ηθικό. Δεν απομακρύνεται από τον ηθικό προσανατολισμό της παιδείας, ούτε παραμελεί τις πρακτικές γνώσεις. Βέβαια το χρήσιμο είναι μόνο το μέσο για την επίτευξη ενός υψηλότερου σκοπού.

Β2.

Η παιδεία που ίσχυε την εποχή του Αριστοτέλη περιλάμβανε:

α) ανάγνωση και γραφή,

β) γυμναστική,

γ) μουσική και

δ) σχέδιο και ζωγραφική (όχι πάντα).

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ

Σκοπός της γυμναστικής είναι η καλλιέργεια της ανδρείας, σκοπός της μουσικής να επιδρά στην ψυχή του μαθητή και να συντελεί στη διαμόρφωση του ήθους του και τον εξευγενισμό του. Η μουσική έχει όμως και χρησιμότητα για τη ζωή, αφού συμβάλλει στην ανάπαυση και ανακούφιση του ανθρώπου απ' τον καθημερινό μόχθο. Όσον αφορά τη μουσική μπορούμε να αναφερθούμε και στη χρήση λατρευτικών ασμάτων στις γιορτές, όπου οι συμμετέχοντες αρχικά διεγείρονταν στο άκουσμα της μουσικής αλλά μετά ηρεμούσαν με τα ιερά τραγούδια, σαν να βρήκαν ίαση, καθαρμό και ψυχική ανακούφιση. Η ανάγνωση, η γραφή μαζί με το σχέδιο και τη ζωγραφική είναι γνώσεις χρήσιμες για τη ζωή. Δεν αναφέρεται η αριθμητική, γιατί ίσως στην Αθήνα αυτή διδασκόταν στο σπίτι και όχι στο σχολείο. Την εποχή πάντως του Αριστοτέλη επικρατεί σύγχυση και ρευστότητα όχι μόνο σχετικά με το περιεχόμενο των γνώσεων, αλλά κυρίως με τους στόχους που πρέπει να έχει η εκπαίδευση. Έτσι:

α) άλλοι υποστήριζαν ότι η παιδεία πρέπει να κάνει τους νέους ικανούς να εξασφαλίζουν τα χρήσιμα στη ζωή τους (πρακτική γνώση → εμπειρισμός). Τα χρήσιμα πράγματα μας βοηθούν στις συναλλαγές μας, αλλά είναι απλώς τα μέσα για να επιτευχθεί ο υπέρτατος σκοπός μας και **όχι** αυτοσκοπός (During),

β) άλλοι πάλι ότι πρέπει να ασκεί τα παιδιά στην αρετή και

γ) άλλοι να τους παρέχει στοιχεία που απλώς προάγουν τη γνώση (γνωσιο-κεντρική θεώρηση).

Β3. Ο Αριστοτέλης συσχετίζει κατηγορηματικά την παιδεία με το κράτος. Τα εκπαιδευτικά θέματα και η φροντίδα για την παιδεία πρέπει να ανήκουν στην αρμοδιότητα του κράτους, να έχουν δημόσιο χαρακτήρα και να ρυθμίζονται με νόμους. Άρα δε θα πρέπει να μορφώνει ο καθένας τα παιδιά του όπως θέλει. Θα πρέπει η φροντίδα για το κάθε μέλος της πόλης να είναι κοινή. Ο Αριστοτέλης αποδοκιμάζει την άσκηση «κυκλωπικής», δηλαδή αυταρχικής, εξουσίας στα παιδιά, καθώς στις περισσότερες ελληνικές πόλεις επιτρεπόταν ο πατέρας να επιλέγει το πρόγραμμα σπουδών και το σκοπό εκπαίδευσης. Αν η αγωγή της νεολαίας αφεθεί στη ιδιωτική πρωτοβουλία, οι πολίτες διασπώνται. Όσοι έχουν πολλά αγαθά ή δύναμη δεν θέλουν να υποταχθούν στο κράτος. Αυτό αρχίζει ήδη απ' το σπίτι τους, γιατί, όταν ως παιδιά έχουν μεγαλώσει με την πολυτέλεια και τον πλούτο, δεν υπακούουν σε τίποτα πια. Η κοινή παιδεία είναι κοινωνική και πολιτική απαίτηση,

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ

αναγκαία για την ενότητα της πόλης και την ευδαιμονία του συνόλου. Η άποψη αυτή στηρίζεται στις θεμελειώδεις έννοιες του «τέλους» και του «ὅλου».

Ο Αριστοτέλη τονίζει ότι:

- Βασική υποχρέωση των νομοθετών και των πολιτικών είναι η ενασχόλησή τους με το θέμα της παιδείας, η παραμέληση του οποίου βλάπτει το πολίτευμα.
- Οι νέοι πρέπει να λαμβάνουν μόρφωση ταιριαστή με το πολίτευμά τους.
- Η παιδεία ασκεί τους νέους στα έργα της αρετής.
- Η παιδεία πρέπει να είναι μία, ενιαία, κοινή για όλους. Τα θέματα της παιδείας πρέπει να ανήκουν στην αρμοδιότητα του κράτους και όχι στην ατομική/ ιδιωτική πρωτοβουλία.
- Όλοι οι πολίτες ανήκουν στην πόλη και όχι στον εαυτό τους. Η φροντίδα για κάθε ξεχωριστό μόριο αυτής πρέπει να είναι απολύτως συνταιριασμένη με τη φροντίδα για το σύνολο.

Συμπερασματικά η αγωγή των νέων πρέπει να αποσκοπεί στη διαμόρφωση εκείνου του ήθους που θα θωρακίσει και θα διασφαλίσει το πολίτευμα και την ευδαιμονία όλης της πόλης.

Το επίπεδο της παιδείας έχει πολύ μεγάλη σημασία. Οφείλει η ίδια η πόλη να παρέχει δημόσια και κοινή παιδεία δωρεάν σε όλους τους πολίτες, αν θέλει να επιτευχθεί η ευδαιμονία όλων των πολιτών και αν ενδιαφέρεται για την ουσιαστική συμμετοχή του πολίτη στις πολιτειακές λειτουργίες και διαδικασίες, αφού ο πολίτης είναι συνδιαμορφωτής της πολιτικής του κράτους (ως μέλος της εκκλησίας του δήμου). Άλλωστε ο Αριστοτέλης πρεσβεύει ότι κανένας πολίτης δεν ανήκει στον εαυτό του, αλλά αντίθετα ότι όλοι οι πολίτες ανήκουν στην πόλη και επομένως η πολιτεία πρέπει να φροντίζει για καθένα απ' τα μέλη της. Άρα, η παιδεία είναι ένα βαρύνουσας σημασίας πολιτικό θέμα, αφού αν παραμεληθεί αυτή βλάπτεται το πολίτευμα, γι' αυτό η φροντίδα γι' αυτήν πρέπει να ανήκει στην αρμοδιότητα του κράτους και τα εκπαιδευτικά ζητήματα να ρυθμίζονται με νόμους.

Συμπερασματικά: Στη σκέψη του Αριστοτέλη υπάρχει η συνάφεια εκπαίδευσης και δημόσιας ευθύνης, εφόσον κανένας ιδιώτης δεν θα μπορούσε να παράσχει εκπαίδευση ανάλογη με τις απαιτήσεις της πόλης, παιδεία προσανατολισμένη όχι μόνο στην εκμάθηση και την απόκτηση γνώσεων, αλλά και στην καλλιέργεια ενός ολοκληρωμένου πολίτη, που θα γνωρίζει να άρχει και να άρχεται. Η ιδιωτική εκπαίδευση στερείται ενός μακροπρόθεσμου στόχου, δεν έχει ένα ολοκληρωμένο όραμα να παράσχει στους νέους, ενώ μόνο ο δημόσιος χαρακτήρας της εκπαίδευσης

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ

θα μπορούσε να ολοκληρώσει τον πολίτη κάνοντάς τον ικανό μέλος της πόλης και ενεργή συνιστώσα του κοινωνικού και πολιτικού status.

Το πλήθος, το σώμα των πολιτών θεωρείτο στην Αθήνα ικανό να παίρνει τις καλύτερες αποφάσεις χάρη στην αθροιστικά συσσωρευμένη αρετή και φρόνηση, απόρροια της παιδείας που έχουν λάβει στη συλλογική εμπειρία και τον πηγαίο δυναμισμό. Ο Αριστοτέλης αρνείται την απώθηση του πλήθους στο περιθώριο και την αφαίρεση απ' αυτό της δυνατότητας συμμετοχής στα κοινά, καθώς τη θεωρεί ασύμφορη και επικίνδυνη. Πιστεύει ότι οι πολλοί θα πρέπει να συμμετέχουν στις συζητήσεις και στη λήψη αποφάσεων, καθώς θεωρεί ότι η κρίση των πολλών είναι ανώτερη της κρίσης του ενός ή των ολίγων, αρκεί βέβαια το πλήθος να έχει κάποιο επίπεδο παιδείας και κατά συνέπεια αρετής και να μην είναι υπερβολικά δουλόφρον: «τό πλῆθος μή λίαν ἀνδραποδῶδες». Για να πιστοποιήσει και να κάνει πιο εύληπτες τις σκέψεις του παραθέτει τα ακόλουθα – παραδείγματα:

α) τα δείπνα που γίνονται με τη συνεισφορά πολλών είναι καλύτερα από εκείνα που γίνονται με έξοδα ενός μόνο ανθρώπου. Το παράδειγμα αυτό το αντλεί απ' τον καθημερινό βίο με τις υλικές απολαύσεις.

β) ένα σύνολο ανθρώπων αποτελεί κατά κάποιο τρόπο έναν υπερφυσικό, ακαταμάχητο άνθρωπο με πολλά πόδια, χέρια, αισθήσεις, καθώς και πολλές ηθικοπνευματικές ιδιότητες. Το υποθετικό αυτό παράδειγμα, το λαμβάνει απ' τη μυθολογία και είναι εξαιρετικά παραστατικό

Β4. Βλ. σχολικό βιβλίο «Διαβάσαμε ... Ηθικών Νικομαχείων του»

Β5.
παιδείας – παιχνίδι
λανθάνειν – λαθραίος
ὑπολαμβάνουσι – υπόληψη
ἀρετήν – αριστείο
ἦθος – εθισμός
τείνοντα – οξύτονος
διαφέρονται – διένεξη
διῃρημένων – αφαίρεση
μετέχοντα – σχεδόν

Επιμέλεια: Μανωλάκη Αγγελική

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Δημοσθένους Πρὸς Ναυσίμαχον και Ξενοπείθην 19-20

Γ1. Μετάφραση

Ακούω λοιπόν ότι αυτοί από τη μια θα αποφύγουν τα δίκαια σχετικά με τα ίδια τα γεγονότα και τους νόμους κι από την άλλη ότι έχουν προετοιμαστεί να πουν ότι πολλά χρήματα κληροδοτήθηκαν σε αυτούς αλλά τους τα στέρησαν κι ότι θα χρησιμοποιήσουν ως απόδειξη γι' αυτό το μέγεθος των υποθέσεων που εκδικάστηκαν στην αρχή κι ότι θα κλάψουν για την ορφάνια τους και ότι θα αναφερθούν διεξοδικά στην επιτροπεία. Και (τα επιχειρήματα) αυτά είναι και τέτοια (εκείνα) στα οποία έχουν εμπιστοσύνη και με τα οποία νομίζουν ότι θα σας εξαπατήσουν. Εγώ όμως το μέγεθος των δικών που έγιναν τότε θεωρώ ότι είναι για μας η μεγαλύτερη απόδειξη ότι συκοφαντούσαν τον πατέρα παρά ότι τους στέρησε πολλά.

Γ2.

- *πολύ*
- *οὗτος*
- *τά μεγέθη*
- *μέγαν*
- *πατράσι*
- *φυγεῖν*
- *καταλέλειπται*
- *χρῶντο*
- *λαγχάνετε*
- *ἐξηπάτας*

Γ3α.

- **λέγειν** : απαρέμφατο του σκοπού στο *παρεσκευάσθαι*
- **χρήματ**΄ : υποκείμενο του *κατελείφθη* (αττική σύνταξη)
- **τούτου** : ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, γενική αντικειμενική στο *τεκμηρίῳ*
- **τεκμηρίῳ :** κατηγορούμενο στο αντικείμενο *μεγέθει*
- **οἷς :** αντικείμενο στο *πεπιστεύκασι*
- **ὑμᾶς** : αντικείμενο στο *ἐξαπατήσειν*
- **τῶν ληχθεισῶν** : επιθετική μετοχή ως επιθετικός προσδιορισμός στο *δικῶν*
- **μεῖζον** : ομοιόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, επιθετικός προσδιορισμός στο *τεκμήριον*

Γ3β.

τῶν δικῶν τῶν ἐξ ἀρχῆς λαχουσῶν

Επιμέλεια: Νίκα Αναστασία

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ